

Н. В. Разенкова

Український державний університет
фінансів та міжнародної торгівлі

РОЗВИТОК ІНШОМОВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У САМООСВІТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Проблема застосування технології навчання самоосвітній діяльності при формуванні іншомовної професійної комунікативної компетентності майбутнього бакалавра фінансово-економічної сфери акцентується в даному дослідженні. Найбільш ефективні методичні прийоми розв'язання даного питання пропонуються як одні з прогресивних варіантів активізації проблемного навчання через самоосвітню діяльність, що забезпечить багаторівневу підготовку студента та актуалізує його відповідальність за результат навчання та власні перспективи. Схематична інтерпретація дослідження представлена у вигляді скомбінованості методичних складових організації самоосвітнього процесу досліджуваного об'єкту.

Ключові слова: самоосвіта, методика, фінанси, бакалавр, іноземне мовлення, проблемне навчання, професійна компетентність.

Постановка проблеми. За умов тиску жорсткого конкурентного ринку праці навчальні заклади мають бути зорієнтовані на формування конкурентоспроможної особистості майбутнього спеціаліста, що позитивно відобразатиметься на динаміці трансформації українського суспільства. Зазначена проблема вимагає застосування технології навчання самоосвітній діяльності студента, яка забезпечить його багаторівневу підготовку, створить умови для саморозвитку, стимулюватиме саморозвивальний аспект навчальної діяльності й актуалізує відповідальність студентів за результати навчання та власні перспективи.

Аналіз актуальних досліджень. Ураховуючи орієнтацію української держави на європейський і світовий освітній простір та її прагнення до визнання нашого вітчизняного фахівця фінансово-економічної сфери у світовому співтоваристві, досліджуючи нові шляхи формування особистості сучасного фінансиста, здатного вільно орієнтуватися у фаховій сфері міжнародного рівня, розуміючи ціннісно-культурний контекст спілкування з іноземними партнерами, вимагає розгляду питання включення висококомпетентного спеціаліста фінансово-економічної галузі в міжнародну професійну діяльність через знання мов міжнародного спілкування, інтенсифікацію й оптимізацію процесу оволодіння мовами, інтегрування у світовий освітній простір. Запровадження кредитно-модульної системи, на яку Україна перейшла кілька років тому, надає можливості нівелювати освітні кордони між європейськими державами, що привертає нашу увагу до

застосування різних аспектів викладання іноземної мови у вищих фінансово-економічних навчальних закладах (змістових, організаційних і методичних особливостей процесу розвитку ІПКК на фінансово-економічних факультетах).

Необхідність сучасної трансформації українського суспільства вимагає не тільки адаптації до соціально-економічної ситуації в державі; необхідно випереджати її тенденції, формуючи кадровий корпус, орієнтуючись на кращі світові зразки. Це надасть можливість не тільки покращити кваліфікацію майбутнього фахівця, а й позитивно змінити його адаптацію в іншомовній сфері професійного спілкування. Це мобілізує зростання ролі соціально-психологічних і особистісних факторів та здатності людини до самоосвіти й саморозвитку, самоконтролю і самовдосконалення. Видозміниться розуміння поняття освіченості, яка є не просто певною сумою знань, але включає в себе психологічну готовність для іншомовної співпраці й партнерства, культурну грамотність іншомовного спілкування і певний рівень інформаційної фахово-спрямованої культури. Досягнення цих цілей можливе за умов спрямування організаційно-педагогічного компоненту навчально-виховного процесу на розкриття розвитку індивідуальних якостей, особливостей усіх учасників процесу навчання фінансово-економічного фаху та їхньої взаємодії. Це покладено в основу навчально-виховного процесу і гармонійного професійного саморозвитку майбутнього фахівця фінансово-економічної сфери. Якісна гармонійна професійна підготовка фахівців у вищих навчальних закладах фінансово-економічного спрямування можлива за умов реалізації основних принципів функціонування й саморозвитку: наступності, неперервності, системності, інноваційності, міжпредметності, індивідуальної спрямованості.

Досліджуючи аспекти формування професійної компетентності, зокрема викладача вищої школи, дослідники (Г. Коджаспірова, С. Вершловський, Ю. Кулюткін, С. Демченко, С. Єлканов) використовуючи такі поняття, як: «самоосвіта», «самовиховання», «самовдосконалення», «саморозвиток», дійшли висновку, що цілеспрямоване, самостійне набуття знань у спеціальній галузі сприяє вдосконаленню якості професійної діяльності. Вважаємо за необхідне, не дивлячись на синонімічність цих категорій, дати розгорнуте визначення названих термінів [6; 1; 7; 3; 4].

В «Енциклопедії освіти» поняття самоосвіти трактується як «самостійна пізнавальна діяльність людини, спрямована на досягнення певних особистісно значущих освітніх цілей; задоволення загальнокультурних запитів, пізнавальних інтересів у будь-якій сфері діяльності, підвищення професійної

кваліфікації тощо» [5, 798]. У цьому визначенні самоосвіта визнається умовою розвитку, самоствердження й самореалізації особистості фахівця.

С. Гончаренко переконаний, що самоосвіта тісно пов'язана з самовихованням – систематичною і свідомою діяльністю людини, спрямованою на вироблення в неї бажаних фізичних, розумових, моральних, естетичних якостей, позитивних рис волі й характеру, усунення негативних звичок [2, 295]. Учений справедливо зазначає, що: «Потреба в *самовдосконаленні* (курсив наш – Н. Р.) виникає... коли досягнуто певного рівня свідомості й самопізнання».

У свою чергу, самовиховання пов'язане з важливою складовою підвищення рівня професійної діяльності – саморозвитком. На думку К. Журби, саморозвиток є «процесом цілеспрямованого впливу особистості на себе з метою вироблення чи шліфування фізичних і моральних якостей, сутнісних сил, духовної сфери, активізації здібностей, нахилів і формування необхідних для життєдіяльності, а також самореалізації нових знань, умінь і навичок» [5, 801].

Метою даної статті вбачаємо пропонування методичних підходів до розвитку іншомовної професійної комунікативної компетентності майбутніх бакалаврів фінансово-економічних спеціальностей у самоосвітній діяльності.

Виклад основного матеріалу. Вважаємо за необхідність запропонувати низку вимог до готовності майбутнього бакалавра фінансово-економічного напрямку до самоосвітньої діяльності при формуванні ІПКК за фаховим спрямуванням:

- високий рівень профільно-предметних, міжпредметних, спеціально-наукових (фахових) знань і вмінь; оперування технологіями процесів певних професійних дій у фінансово-економічній сфері;

- комунікативна культура, що передбачає високорозвинутий рівень знань і володіння іноземною мовою, знань правил національного й міжнародного стандартів ділового етикету;

- володіння всіма видами мовних та мовленнєвих компетенцій певної іноземної мови; володіння правилами й вимогами культури ділового етикету; обізнаність в українських і зарубіжних (міжнародних) стандартах та принципах ведення ділового листування й фінансової документації; знання національних традицій іншомовного середовища;

- оперування міжпредметними знаннями, міжфахово-спрямованими дисциплінами та дисципліною іноземної мови (спроможність вирішувати професійні завдання засобами іноземного мовлення);

- активне залучення сучасних засобів зв'язку для вирішення професійних питань засобами іншомовних комунікацій; володіння основами комп'ютерної грамотності, що базується на іншомовному матеріалі;

- креативність: володіння інноваційною стратегією професійної діяльності, гнучкою професійною адаптацією, нестандартністю мислення;

- високий рівень психофізіологічної та психологічної саморегуляції; володіння знаннями основних психологічних аспектів щодо контролю й оцінки психологічної ситуації та настрою співрозмовника; володіння дипломатичними навичками під час переговорів;

- високий рівень розвитку професійної рефлексії та психологічної готовності до переконання співрозмовника та аудиторії у власних професійних поглядах за допомогою високого рівня професійних знань і презентаційних навичок, а також оперування прийомами дипломатії;

- прагнення до саморозвитку та професійного самовдосконалення;

- високий рівень моральної свідомості та відповідальності за свої дії та справу.

Перелічені положення дають можливість стверджувати, що самоосвітня діяльність майбутнього фахівця фінансово-економічної сфери дозволяє передбачити систематичний і цілеспрямований розвиток як інструментальної, так і мотиваційно-ціннісної сфери особистості на засадах самоосвіти й самовиховання, в результаті якого відбувається вдосконалення мотиваційної, когнітивної, ціннісної та діяльнісної сфери майбутнього спеціаліста.

На нашу думку, все вищезазначене вимагає переліку завдань самоосвітньої діяльності майбутнього бакалавра фінансово-економічного закладу, серед яких вважаємо доцільними такі: донесення важливості значення й актуалізації процесів професійної самоосвіти, самовиховання для професійного та іншомовного розвитку майбутнього спеціаліста; надання кваліфікованої методичної допомоги студентам під час самовдосконалення; стимулювання (оцінками, усвідомленням власних успіхів у навчанні, отриманням бонусів за перемоги в олімпіадах) самоосвітньої діяльності майбутніх бакалаврів фінансово-економічного фаху.

Посилаючись на результати аналізу досліджень проблеми самоосвіти, самовиховання [6; 3; 4; 8], власного педагогічного досвіду, самоосвітній процес майбутніх фінансистів та економістів можна умовно поділити на чотири етапи. *Мотиваційно-стимуляційний*. Розпочинається така робота з пізнання себе в умовах навчальних (штучних) і реальних (навчальна практика у фінансових установах, стажування за кордоном) іншомовних фахових ситуацій; усвідомлення рівня компетентності та якостей власної особистості

через самоспостереження й самоаналіз власного психологічного стану при участі в іншомовних рольових ситуаціях; самоперевірка власних іншомовних і фахових знань, умінь та навичок при виконанні проблемних завдань, узгодження їх з поставленими вимогами; адекватна самооцінка досягнень і недоліків та самоаналіз результатів діяльності.

Забезпечення в діяльності вищого навчального закладу відповідних організаційно-педагогічних умов є запорукою бажання й потреби майбутнього бакалавра фінансово-економічного ВНЗ займатися самовдосконаленням. До їхнього переліку віднесемо необхідну теоретико-практичну підготовку студента та його психологічну готовність до самоосвітньої діяльності для виконання поставлених ним самим чи викладачем задач; забезпечення навчально-інформаційною базою; забезпечення достатньою технічною базою у ВНЗ; методична підготовленість студента при плануванні й організації поступовості та послідовності власних дій для виконання поставленого завдання; забезпечення підтримки зі сторони викладача та його консультаційної роботи; систематичне та вчасне об'єктивне оцінювання як безпосередньо студентом, так при необхідності викладачем, результатів власної самоосвітньої діяльності.

Інформаційно-аналітичний: забезпечення програмою іншомовного професійного самовдосконалення та шляхів щодо її реалізації. Усвідомивши необхідність формування ІПКК за допомогою накопичення іншомовних і фахових знань та вмінь, оволодіння методами й формами самонавчальної роботи, розвитку особистісних якостей, студент має чітко визначити завдання самоосвітньої діяльності – якими знаннями іншомовної та професійної сфери необхідно оволодіти, які вміння та здатності сформувати, які особистісні риси та якості розвинути. Після визначення основних перспективних завдань щодо самонавчання ІПКК студентом (при необхідності, за допомогою викладача) розробляється програма (план) особистісного професійного розвитку (вибір форм, засобів, методів і прийомів вирішення завдань у самоосвітній роботі).

Варто сказати, що при плануванні студентами власної самоосвітньої діяльності, одним із важливих пунктів реалізації самонавчання є застосування вмінь та навичок на практиці. Таким чином, третім етапом самоосвіти майбутнього бакалавра фінансово-економічного ВНЗ при формуванні ІПКК є безпосередня практична реалізація з поставлених завдань самоосвіти, що є *продуктивно-технологічним етапом*. Для цього етапу характерні систематичні іншомовні вправи професійного спрямування, оволодіння необхідними знаннями, вміннями як в іншомовній, так і у фаховій діяльності, розвиток психологічних якостей відповідно до запланованих завдань. Крім

того, на цьому етапі здійснюється саморегулювання навчальної діяльності, внесення до програми самоосвіти необхідних коректив та усунення недоліків. При необхідності, викладачем забезпечується керівництво у формі консультацій та порад, що можна визначити як *рефлексивно-корекційний етап*, який охоплює самоконтроль і самокорекцію студента. М. Фіцула, характеризуючи етапи самовдосконалення учня, справедливо стверджує, що «Суть діяльності студента на цьому етапі полягає в тому, що він контролює роботу над собою, повністю тримає її в полі своєї свідомості (рефлексії) і на цій основі своєчасно виявляє або попереджує можливі відхилення реалізованої програми самовиховання від заданої, планової, вносить відповідні корективи до плану подальшої роботи» [8, 131]. Узагальнюючи завдання даного етапу зазначимо, що він є забезпеченням аналізу й зіставлення кінцевих результатів самоосвіти відповідно до поставленої мети; виявлення розходжень та їх причин; визначення нових завдань.

На основі досліджень Г. Коджаспірової, С. Демченка [6; 3], аналізу наявного педагогічного досвіду для надання методичної допомоги учасникам самоосвітньої діяльності щодо планування самоосвіти при формуванні ІПКК ми пропонуємо методичну базу самоосвітньої діяльності майбутнього бакалавра фінансово-економічної сфери (див. рис. 1)

Далі розглянемо основні складові СОД.

І. Методи та форми навчання як способи впорядкованості самостійної діяльності студента на шляху до поставленої цілі навчання. Насамперед, методи самонавчання з формування іншомовної комунікативної компетентності повинні бути направлені на реалізацію даного завдання, тобто переважно на саморозвиток та самореалізацію репродуктивної та продуктивної діяльності, що означає вміння майбутнього спеціаліста самостійно знайти, опрацювати й підготувати матеріал для вирішення поставленого перед ним професійного завдання засобами іноземного мовлення. Таким чином, зазначимо та узагальнимо такі *методи*, як: самоспостереження, пошук, самопояснення, самоорганізація, самоаналіз результатів завдання з іншомовної діяльності, спрямованої на формування ІПКК майбутнього бакалавра фінансово-економічного напрямку. *Формами* самоосвітньої діяльності для формування іншомовної комунікативної компетентності визначено такі види роботи, як самовдосконалення у виді виконання вправ з таких вигляді мовленнєвої діяльності, як: читання, аудіювання, говоріння, письмо; а також участь в інтерактивних продуктивних заходах і подіях, які вимагають самопідготовки,

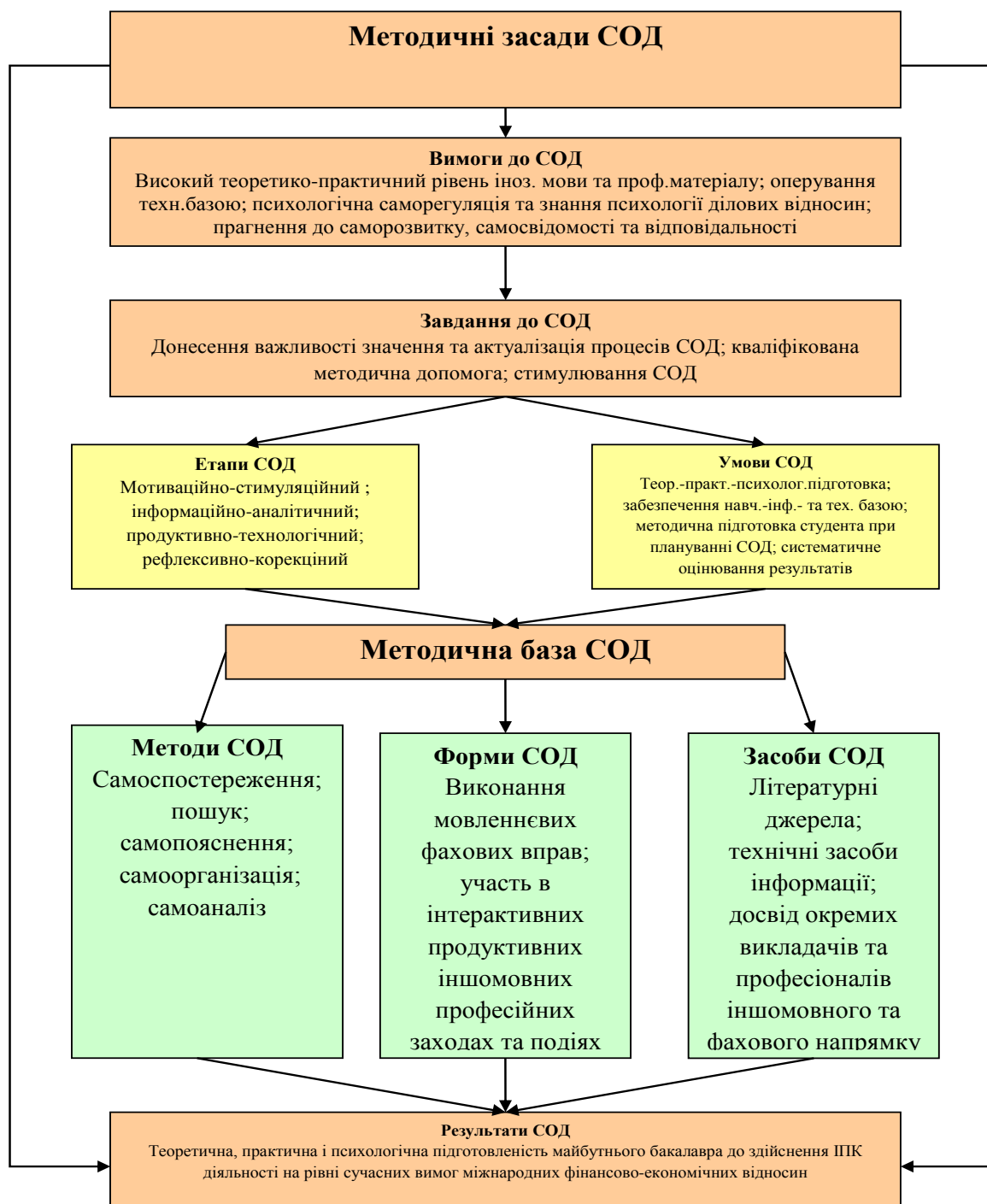

Рис. 1. Методичні засади СОД

пошуку, мобілізації своїх знань та вмінь, зокрема щодо: підготовки доповідей, звітів, написання статей, участі в конференціях, засіданнях круглого столу, переговорах, синхронних перекладах, виробничих практиках у міжнародних філіях, професійно-спрямованих тематичних семінарах, олімпіадах, організації фахово-тематичних презентацій. Усі вище перелічені форми та методи є основними рушіями для самомотивації студентів, що

спонукатиме їх на розвиток власної самоосвітньої діяльності та професійного самовдосконалення при формуванні ІПКК.

II. Засоби: *літературні джерела* – неперіодичні (брошури, буклети, довідники, журнали, книги, підручники, посібники, словники), періодичні видання (газети, журнали, збірки), патентна документація (опис винаходів, патентів); нормативно-технічна документація (державні стандарти, звіти, нормативи, облікові книги, преїскуранти, технічні каталоги, технічні умови тощо); фінансово-облікова документація (облікові та фінансові звіти, чеки, квитанції, акти, накладні, цінні папери, банкноти); *технічні засоби інформації* (аудіо приймачі, диктофони, мережеві технології, радіо, телебачення тощо); *досвід* окремих викладачів і професіоналів фахового напрямку.

III. Результат: теоретична, практична і психологічна підготовленість майбутнього бакалавра до здійснення іншомовної професійної комунікативної діяльності на рівні сучасних вимог міжнародних фінансово-економічних відносин.

Висновки. Ураховуючи той факт, що згідно з Болонською угодою навчально-виховний процес орієнтований на показник самостійної роботи студентів обсягом у 75%, а показник ретранслявання інформації професорсько-викладацьким складом на 25%, мусимо констатувати, що передове місце з організації самоосвітньої діяльності займає самостійна індивідуальна робота студента з вищезазначеними засобами та методами. Все це визначає потребу студента фінансово-економічної сфери в самоосвіті при формуванні ІПКК, що є характерною ознакою розвиненої особистості студента, формує його потребу в саморозвитку, самовдосконаленні та самовизначенні як майбутнього висококваліфікованого професіонала міжнародного рівня.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вершловский С. Г. Общее образование взрослых: стимулы и мотивы / С. Г. Вершловский. – М. : Педагогика, 1987. – 184 с.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / Семен Устимович Гончаренко ; гол. ред. Світлана Головка. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
3. Демченко С. О. Розвиток професійно-педагогічної компетентності викладачів спеціальних дисциплін вищих технічних навчальних закладів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / С. О. Демченко. – Черкаси, 2005. – 227 с.
4. Елканов С. Б. Основы самовоспитания будущего учителя : учеб. пособие для студентов пед. ин-тов / С. Б. Елканов. – М. : Просвещение, 1989. – 189 с.
5. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; голов. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
6. Коджаспирова Г. М. Культура профессионального самообразования педагога : пособие / Г. М. Коджаспирова ; под ред. Ю. М. Забродина ; Всерос. науч.-практ. центр профориентации и психол. поддержки населения. – М. : [Б. и.], 1994. – 344 с.

7. Кулюткин Ю. Н. Технократия и гуманизм / Ю. Н. Кулюткин // Проблемы непрерывного образования: педагогические кадры : информ. бюл. – СПб. ; Новгород ; Псков, 1995. – № 4. – С. 8–11.

8. Фіцула М. М. Вступ до педагогічної професії : навч. посіб. для вищ. пед. закл. освіти / М. М. Фіцула. – 3-тє вид., перероб. і доп. – Т. : Навч. кн. : Богдан, 2005. – 168 с.

РЕЗЮМЕ

Н. В. Разенкова. Формирование иноязычной профессиональной коммуникативной компетентности будущих бакалавров финансово-экономических специальностей в самообразовательной деятельности.

Проблема использования технологии обучения самообразовательной деятельности при формировании иноязычной профессиональной коммуникативной компетентности будущего бакалавра финансово-экономической сферы акцентируется в данном исследовании. Наиболее эффективные методические подходы решения данного вопроса предлагаются как одни из прогрессивных вариантов активизации проблемного обучения посредством самообразовательной деятельности, что обеспечит многоуровневую подготовку студента и актуализирует его ответственность за результат обучения и собственные перспективы. Схематическая интерпретация исследования представлена в виде комбинирования методических составляющих организации самообразовательного процесса исследуемого объекта.

Ключевые слова: самообразование, методика, финансы, бакалавр, иностранная речь, проблемное обучение, профессиональная компетентность.

SUMMARY

N. Razenkova. Forming foreign language professional communicative competence for future bachelors of financial and economic sphere in the process of self education activity.

The problem of self educational technology use while forming foreign language professional communicative competence of the future bachelor of financial and economic sphere is defined in this research. The analysis of other scientific works is evaluated here that confirms the necessity of deeper investigation of the set issue. The comparison of Ukrainian and foreign approaches to the system of higher education and the reasons of transition of Ukrainian system of education to the modern and worldly adopted form is presented in the article.

The perspectives of self educational student's activity as some of the best methods of problematic study for self motivation building and development persuade that these factors make up the fully competitive specialist in the financial and economic sphere with stepping out on the international business arena. The most effective methodological approaches of this task solving are offered as some of the most progressive variants of problematic education activation through self educational activity that will provide a student with multilevel preparing and will actualize his responsibility for the result of his education and own perspectives.

The schematic research interpretation is represented in the form of combination of the methodological items of organization of investigated object's self education process. Such important aspects of providing the self educational activity as methods, requirements, conditions, tasks, stages, forms, means, results are proposed and substantiated in the scheme description. The expediency of all of them is confirmed by the arguments of their necessity in the article, and besides, all the scheme parts are supplied with the most active components, that will provide students who study foreign language for professional purpose at universities of economics and finance with comfortable and progressive self education. The work is the step to the further development of more certain task of scientific experiment that will be set up to the

future bachelors of economic and financial specialties for professional foreign language study as the main factor of mastering professional competence.

Key words: *self education, methodology, finance, bachelor, foreign language, problem education, professional competency.*